

**УНІВЕРСАЛИ ГЕТЬМАНА ІВАНА СКОРОПАДСЬКОГО
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО)**

Запропоновано публікацію двох десятків досі невідомих науковому загалові універсалів гетьмана Івана Скоропадського; проаналізовано їхні інформаційні можливості. Всі універсали стосуються Сіверщини, насамперед Чернігова. Гетьман турбувався про розвиток цього міста, надавав йому різноманітні пільги, особливо після пожежі 1717 р.

Ключові слова: гетьман, універсали, Іван Скоропадський, Сіверщина, Чернігів.

У незалежній Україні нарешті реалізується археографічна серія «Український Дипломатарій XVI–XVIII ст.», до якої входять документи уряду Гетьманщини і Запорозької Січі, насамперед гетьманів України. Ці матеріали яскраво свідчать, зокрема, про державотворчі традиції українського народу, через що таку публікацію неможливо було здійснити ані в царській Росії, ані в СРСР. На сьогодні Інститут української археографії та джерелознавства НАН України (ІУА) вже видав томи, в яких охоплюється період XVI – першої чверті XVIII ст., що закінчується гетьманатами Івана Мазепи і Павла Полуботка [1]. Залишається здійснити видання документації Івана Скоропадського, Данила Апостола і Кирила Розумовського. Власне універсали й листи Скоропадського вже підготовлені до друку співробітником ІУА Д. В. Ринсевичем, і цей том не виходить тільки через брак фінансування. Між тим в обіг вводяться виявлені в архівосховищах нові документи гетьманів. Особливо слід відзначити роль чернігівського журналу «Сіверянський літопис» (головний редактор С. Павленко), на сторінках якого регулярно з'являються публікації гетьманських документів. Зокрема ми видали на його сторінках понад 50 документів Івана Скоропадського [2].

Наразі ми готуємо до друку двотомник «Сіверщина гетьманська». Під час пошуків в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ) нам вдалося виявити чимало невідомих документів з історії України XVI–XVIII ст., серед яких є й універсали гетьмана Скоропадського, тексти 19-ти з яких подаються нижче.

Відкриває дану публікацію універсал 1709 р. (№ 1) в обороні Чернігова. Зазначимо, що в рукописному збірнику знаходяться й 13 (!) універсалів Чернігову (№ 1–4, 9–13, 16–19; по роках вони згруповані так: 1709–1710 рр. – 4; 1719 р. – 5; 1721 р. – 4). Він, як й інші документи цієї групи, адресувався, в першу чергу, Чернігівському полку, насамперед чернігівському полковникові Павлу Полуботку. Гетьман безперечно турбувався про розвиток Чернігова – важливого центру Гетьманщини. Тим більше, що через місто постійно проходили російські та українські війська (йшла війна з Османською імперією, Кримським ханством, тривало протиборство з прихильниками гетьмана Орлика), проїжджали різні кур'єри, і тому міщанам було тяжко постійно надавати їм коней та вози, особливо після страхітливої пожежі 1717 р. Отож гетьман на прохання міської верхівки в особі, насамперед, вйта Федора Лопати (Лопатенка, очевидно він же проходить у деяких універсалах під прізвищем Романович) надавав міщанам усілякі пільги. Зокрема він наказував селам Чернігівського полку, підданним церковних і світських державців, допомагати чернігівцям у наданні коней і возів, звільняв міщан від деяких податків, а деякі податки (покуховна повинність) наказував збирати на користь Чернігова, надавав міщанам право винокуріння, брав до уваги ставище сіл (Петрушина, Березанка, Киселівка, Хмільниця сучасного Чернігівського району; с. Свинь не значиться на сучасних картах, хоча колись воно існувало в околицях Чернігова), полегшував їхнє становище і водночас застерігав, щоб ніхто «нікого з тамошних посполитих жителей не приймивал до реестру козацького», тощо. Так, у січні 1719 р. вийшов універсал (№ 4), який було видано у відповідь на звернення чернігівського вйта Федора Лопати, котрий просив про підтвердження універсалів попередників і царських грамот на передачу ряду маєтностей Чернігову (в першу чергу, с. Петрушин під Черніговом, переправу на Десні, млин на р. Білоус тощо). Скоропадський не тільки підтвердив ці документи, але й надав с. Суличівку (нині – Ріпкінського р-ну). Через кілька місяців, у травні 1719 р., гетьман видав новий універсал Чернігову, відгукуючись на чергове звернення Лопати (№ 5). Цього разу той представив грамоту Петра I, на підставі якої козакам заборонялося будувати свої торгові лавки й комори на міській землі. Ясно, що козацькі лавки створювали конкуренцію для міщан, і Скоропадський видав свій універсал ще й з огляду на те, що Чернігів серйозно постраждав від пожежі 1717 р. Додамо, що це був далеко не єдиний універсал Скоропадського Чернігову, гетьман докладав зусиль, щоб відновити його значення після пожежі. Так, у 1721 р. він знову звертається до чернігівської влади в особі наказного полковника Василя Томари, городского отамана Івана Силича та військового товариша Мойсея Дмитровича з цього ж

приводе. Всупереч попередньому гетьманському універсалу і інженерному плану на відведених місцях місцях самовільно і без купівлі були поставлені комори й лавки згаданими особами. Гетьман попереджав, що в разі невиконання його волі ці комори будуть зруйновані, а звільнені місця повернуть у власність чернігівської ратуші. Однак ці розпорядження гетьмана, інколи повторні, часто лишалися тільки на папері. Тут слід вказати на правильність висновків сучасної української історіографії [3] щодо посилення при Скоропадському колоніальної політики Російської імперії і падіння авторитету гетьманської влади.

Іншої тематики стосується універсал, виданий 13 (2) липня 1710 р. в таборі під Івангородом (нині – село на Чернігівщині між Борзною та Ічнею). Його появу спричинила скарга групи бахмацьких козаків на обмачевського старосту (в с. Обмачев під Батурином знаходився господарський центр, який забезпечував гетьманський двір усім необхідним), котрий вирубував гаї, що належали цим козакам. Гетьман брав під оборону козаків і суворо попереджав свого старосту, щоб той не чинив більше «шкоди і спустошення». У наступному універсалі 1714 р., який, на жаль, не містить точної дати, Скоропадський підтверджував універсал Івана Мазепи від 29(19).06.1699 р. (його прізвище було зі зрозумілих причин пропущено), даний громаді с. Киріївки [4]. Зазначимо, що ця Киріївка є нині селом Сосницького району і лежить вище Сосниці на березі р. Убеді. Неподалік знаходиться с. Спаське, теж згадуване в універсалі. Мазепа видав цей документ на прохання громади, котра клопоталася про те, щоб млин, який заповідав на церкву покійний житель с. Киріївки Євсей (Овсій) «Мор», був взятий гетьманом під оборону. Скоропадський же підтверджував згаданий універсал, причому у ньому, здається, точніше наводиться прізвище покійного жертводавця – «Мороз» (універсал Мазепи зберігся в копії).

Під 1715 р. значиться стверджувальний універсал Скоропадського Григорію Фридрикевичу – синові пасинка гетьмана Івана Мазепи Криштофа Фридрикевича [5]. Григорій представив Скоропадському універсал Мазепи (видно, універсал від 2.05.(22.04.)1691 р. [6] та два досі не знайдені універсали самого Скоропадського, дані матері Фридрикевича Ганні – дружині Мазепи. В універсалі-привілеї Мазепи Криштофу (батьку Григорія) надавалися три села на Седнівщині (Конотоп, Смяч, Хрипківка), а в універсалах Скоропадського, видно, містилося підтвердження цього надання Ганні. Додамо, що в розвиток універсалу Мазепи чернігівський полковник Яків Лизогуб 30.(20).11.1691 р. видав свій універсал з тим, щоб селяни Хрипківки без спротиву віддавали «послушенство» Криштофу Фридрикевичу [7]. Село Конотоп сучасної Чернігівської області (не плутати з містом Конотопом) знаходиться в нижній течії р. Крюків при

впадінні останньої в Снов. Трохи вище за течією Снова, на березі притоки Смячі, знаходиться с. Смяч. Вище за течією Смячі знаходиться с. Хрипківка. Тепер же, видно в зв'язку зі смертю Ганни, Скоропадський підтверджував згадані маєтності її синові і до того ж затверджував придбані Фридрикевичами хутори, млини, землі тощо. Гетьманом було враховано й те, що Григорій добре служив канцеляристом і, щоб заохотити його до подальшої служби, гетьман брав його під особливу протекцію.

1719 роком датується більшість наведених нижче документів – шість. Крім тих, які стосувалися Чернігова, вкажемо той, що був виданий 24 (13) січня у відповідь на скаргу борзенського вйта Дениса Вискварки (№ 3). Останній скаржився, що всупереч наказові Олександра Чуйкевича громади сіл Борзнянської сотні (Плиски, Ядути, Ховми, Адамівка, Кинашівка, Красностав) відмовляються допомагати Борзні кіньми й возами, що надто обтяжує місто. Враховуючи це, а також і те, що Борзна знаходилася на важливому і жвавому шляху, а його мешканці змушені були давати своїх коней і вози для проїжджаючих, Скоропадський і видав свій універсал-наказ. У тому ж травні 1719 р. був виданий універсал Никифору Савуйську, козаку Конотопської сотні, який придбав Лугинину греблю під Конотопом з двома млинами – вешняками у козака Лук'яна Баклана і удови-попаді Мигалевської (№ 6). Ним підтверджується купчий запис конотопського уряду, і ці млини звільняються від податків. Раніше (у 1715 р.) універсал на користь Савуйська видав генеральний писар Семен Савич (див. додаток № 2). Виявляється Савуйсько перейшов на жительство з Конотопу в Прилуцький полк, де придбав хутір під с. Талалаївкою у Красноколядинській сотні і став сусідом Савича, котрому доводився родичем («яко моему свойственному»). Нарешті в серпні був виданий універсал Свято-Троїцькому Густинському монастиреві. Його ігумен ієромонах Йов Мартинович представив універсал гетьмана Мазепи (його ім'я, знову ж зі зрозумілих причин, не згадується, а йдеться про універсал від 1.08.(22.07).1700 р. [8]. Тут йшлося про те, що житель і власник х. Переводського Семен Касьяненко відписав свій хутір ігумену Йосифу Товстущичу, а по смерті останнього новий ігумен Яків Жданович добився універсалу від Мазепи. Скоропадський підтверджував цей універсал, додавши тут кордони маєтності.

У наведених додатках вміщено два документи. Про один з них (№ 2) було сказано вище. Документ же 1713 р. (№ 1) є листом гетьманші Анастасії Маркевич-Скоропадської до сина і дочки. Він стосувався господарських справ. Проте тут важливо інше. Листа адресовано синові й дочці. Зазначимо, що і в гетьмана, і в Анастасії це був другий шлюб. Від Скоропадського вона мала дочку Уляну (1703–1733), якій на момент написання

листа було всього 10 років. Від першого чоловіка – генерального бунчужного Костянтина Голуба – вона мала дочку Євдокію, яка нібито двічі була заміжня: за шляхтичем Йосипом Дяковським та Іваном Чарнишем, який був гадяцьким полковим суддею в 1709–1715 рр. Оскільки синів у гетьманші не було, то, видно, вона називала зятя своїм сином.

Насамкінець відзначимо, що при публікації ми керувались правилами Я. І. Дзири [9]. Слова, які не вдалося прочитати, показані знаком: (...)*

Список використаних джерел

1. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст. : універсали, листування, угоди, присяги. – К., 2016; Універсали Богдана Хмельницького (1648–1657). – К., 1998; Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687). – К. ; Львів, 2004; Універсали Івана Мазепи (1687–1709). – К. ; Львів, 2002. – Ч. I; 2006. – Ч. II; Універсали Павла Полуботка (1722–1723). – К., 2008.

2. Мищик Ю. З документації гетьмана Івана Скоропадського // СЛ. – 1997. – № 6. – С. 66–71 (8 універсалів); Мищик Ю. Сім універсалів гетьмана Івана Скоропадського // СЛ. – 2006. – № 4. – С. 37–41; Мищик Ю. Гетьман І. Скоропадський – покровитель Свято-Михайлівського монастиря у Києві // СЛ. – 2000. – № 4, 5, 6 (всього 30 документів); Мищик Ю., Тарасенко І. З нових документів до історії Сіверщини (друга половина XVII – XVIII ст.). – Ч. 1–6 // СЛ. – 2016. – № 2–5, 2017. – № 1–2 (4 документи); Мищик Ю., Тарасенко І. Матеріали фонду 148 ЦДІА України у Києві як джерело з історії Пустинно-Харлампівського Гамаліївського монастиря XVIII ст. // Сіверщина в історії України – 2017. – № 10. – С. 140–148 (3 документи).

3. Див.: Гуржій О. Іван Скоропадський // Володарі гетьманської булави. – К., 1994. – С. 414.

4. Універсали Івана Мазепи (1687–1709). – К. ; Львів, 2006. – Ч. II. – № 195.

5. Детальніше про Фридрикевичів див.: Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи : соратники та прибічники. – К., 2004. – С. 85.

6. Там само. – Ч. I. – № 167.

7. Там само. – Ч. I. – № 128.

8. Там само. – Ч. II. – № 217.

9. Літопис Самовидця. – К., 1971. – С. 40–42.

References

1. *Dokumenty ukrainskoho kozatstva XVI – pershoi polovyny XVII st. : universal, lystuvannia, uhody, prysiahy* [Documents of Ukrainian Cossacs of the 16th – first half of the 17th centuries: universals, correspondence, agreements, oaths] (2016). Kyiv. [In Ukrainian]; *Universal Bohdana Khmelnytskoho (1648–1657)* [Universals of Bohdan Khmelnytsky (1648–1657)] (1998). Kyiv. [In Ukrainian]; *Universal ukrainskykh hetmaniv vid Ivana Vyhovskoho do Ivana Samoilovycha (1657–1687)* [Universals of Ukrainian hetmans from Ivan Vyhovsky to Ivan Samoilovych]. (2004). Kyiv, Lviv. [In Ukrainian];

Universaly Ivana Mazepy (1687–1709) [Universals of Ivan Mazepa (1687–1709)] (Pts. 1–2). (2002, 2006). Kyiv, Lviv. [In Ukrainian]; *Universaly Pavla Polubotka (1722–1723)* [Universals of Pavlo Polubotko (1722–1723)]. (2008). Kyiv. [In Ukrainian].

2. Mytsyk, Yu. (1997). Z dokumentatsii hetmana Ivana Skoropadskoho [From the documents of hetman Ivan Skoropadsky]. In *Siverianskyi litopys* [Siverianskyi annals], No. 6, pp. 66–71. [In Ukrainian]; Mytsyk, Yu. (2006). Sim universaliv hetmana Ivana Skoropadskoho [Seven universals of hetman Ivan Skoropadsky]. In *Siverianskyi litopys* [Siverianskyi annals], No. 4, pp. 37–41. [In Ukrainian]; Mytsyk, Yu. (2000). Hetman I. Skoropadskyi – pokrovytel Sviato-Mykhailivskoho monastyria u Kyievi [Hetman I. Skoropadsky – a patron of St. Michael Monastery in Kyiv]. In *Siverianskyi litopys* [Siverianskyi annals], Nos. 4, 5, 6. [In Ukrainian]; Mytsyk, Yu., Tarasenko I. (2016–2017). Z novykh dokumentiv do istorii Sivershchyny (druha polovyna XVII – XVIII st.) [From the new documents on the history of the Sivershchyna (second half of the 17th – 18th centuries)]. In *Siverianskyi litopys* [Siverianskyi annals] (Pts. 1–6), Nos. 2–5 (2016), Nos. 1–2 (2016). [In Ukrainian]; Mytsyk, Yu., Tarasenko, I. (2017). Materialy fondu 148 TsDIA Ukrainy u Kyievi yak dzherelo z istorii Pustynno-Kharlampiievskoho Hamaliivskoho monastyria XVIII st. [Materials of the fond No. 148 of the Central Historical Archives of Ukraine in Kyiv as a source on the history of St. Kharalampii Hermit Monastery in Hamaliivka of the 18th century]. In *Sivershchyna v istorii Ukrainy* [The Sivershchyna in the history of Ukraine], No. 10, pp. 140–148. [In Ukrainian].

3. Hurzhii, O. (1994). Ivan Skoropadskyi [Ivan Skoropadsky]. In *Volodari hetmanskoï bulavy* [Lords of hetman's mace], p. 414. Kyiv. [In Ukrainian].

4. *Universaly Ivana Mazepy (1687–1709)* [Universals of Ivan Mazepa (1687–1709)], pt. 2, No. 195. (2006). Kyiv, Lviv. [In Ukrainian].

5. Pavlenko, S. (2004). *Otochennia hetmana Mazepy: soratnyky ta prybichnyk* [Entourage of hetman Mazepa: fellows and comrades], p. 85. Kyiv. [In Ukrainian].

6. *Universaly Ivana Mazepy (1687–1709)* [Universals of Ivan Mazepa (1687–1709)], pt. 1, No. 167. (2006). Kyiv, Lviv. [In Ukrainian].

7. *Universaly Ivana Mazepy (1687–1709)* [Universals of Ivan Mazepa (1687–1709)], pt. 1, No. 128. (2006). Kyiv, Lviv. [In Ukrainian].

8. *Universaly Ivana Mazepy (1687–1709)* [Universals of Ivan Mazepa (1687–1709)], pt. 2, No. 217. (2006). Kyiv, Lviv. [In Ukrainian].

9. *Litopys Samovydtzia* [Annals of Eyewitness] (pp. 40–42). (1971). Kyiv. [In Ukrainian].

***

№ 1

1709, січня 29 (лютого 9). – Ніжин.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского гетман Иоанн Скоропадский.

Всей полку его ж царского пресвітлого величества Войска Запорожского старшині и черні, а зособна висланому нашому и каждому, кому колвек відати о том належатимет, сим нашим писанем ознаймуем, иж пан Федор Романович, войт

черниговский, з бурмистрами ратуша черниговского суппліковали до нас, просячи, аби ми их уволяли от дорочной показанной належитости вибираючоїся подлуг обиклостей прежних до скарбу войскового. Якое их, пана войта черниговского з бурмистрами, до нас внесенное принявши прошение, а респектуючи на їх праці и кошты, которые они в приймованно розних особ великороссийских и малороссийских, чрез город Чернигов пережджающих, уставичне ложат и належитиї в ратушу своем з всяким старанем устрояют порядок, уволяем от тоей показанной дорочной належитости меженного пана Федора Романовича, войта черниговского, позволяючи ему на килко хотя казанах ку вспартю своего господарства без жадного отпачення належитости дорочной курити горілку. Так же и панов бурмистров уволяем от плаченя дорочной показанной повинности от двох казанов каждого з них. А если би хто з межи их, панов бурмистров, иміл колко хотя для лучшего своего пожитку горілчаних казанов, теди волно оним и свободно горілку курити. Тилко ж от инших казанов дорочную показанную до скарбу войскового належитость повинни каждорочне до рук нашего посланого отдавати и уицати подлуг прежной обиклости декляруем.

Дан в Ніжині януаря 29 року 1709.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсали печать гетманская».

*ІР НБУВ, ф. VIII, № 2331, арк. 11–11 зв.
Копія першої половини XVIII ст.*

№ 2

1709, лютого 18 (7). – Ніжин.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Пресвітлішого и державнішого великого государя его царского величества Войска Запорожского гетман Иоанн Скоропадский.

Ознаймуем сим нашим універсалом всей полку его царского пресвітлого величества Войска Запорожского Черниговского старшини и черні, и кождому, кому колвек відати о том належатимет, иж суппліковали до нас пан Федор Романович, войт черниговский, з бурмистрами, райцами всіми майстратовими тамошними, доносячи, что права и порядки их, на якие они иміют висоцеповажние монаршие его царского величества грамоти и універсали антецессоров наших, бивших гетманов, данние, нарушени зостали тим самим, что старшина полковая и панове сотники тамошние околичные их, мешчан черниговских, над их права до суду полкового потягают, не допускаючи в ратушу тамошним споров, заводов и всяких справ межи мешчанами точачихся разсуждати и кончити и людей посполитих в селах, до ратуша черниговского належних, именно Петрушині, Свині, Березанці, Киселювці, и Хмелниці мешкающих, мимо пана войта и бурмистров усилюуют до отбування общих сотенних подвод и видатков. Надто з тих же сел ратушних нікоторих достатніших посполитих людей приймуют до войскової служби, а когда якая городовая бивает общая потреба на вистачене подвод великороссийским и малороссийским особам болше ста и далій, теди не бивает з околичности сел черниговски

чинена жадная помощь, леч то з своїх дворов, то з тих же селец, до ратуша належних, мусит он, пан войт, з бурмистрами тую вистатченем подвод отбувати повинность. В монаршой зась его царского величества грамоті, нам от пана войта черниговского презентованной, и в універсалах антецессоров наших тое зконфирмовано, жеби з черниговского ратуша хочай би невідомо як валная указовала потреба, тилко по десят подвод било вистатчовано, а в помоч з околичних сел черниговских міет чинитися вспоможение, в чом на тие свої порядки мененний пан войт черниговский з бурмистрами и з майстратом тамошним просили нашего потвержательного універсалу. Зачим ми, гетман, стосуючися до волі монаршой его царского величества в поважных грамотах выраженной и до універсалов антецессоров наших, пану войтови черниговскому и всему майстратови тамошнему виданих, всі права и порядки, здавна в ратушу черниговском уведение, нашою гетманскою конфирмуем обороною, пилно варуючи, аби ниhto з старшини полковой черниговской не важился тих прав и порядков ратушних нарушати, ані до оних интересоватися, але всякие спори и звади розних справ до суду ратушного черниговского належачих, которые мешчанами тамошніми точили би ся, не хто инший, толко пан войт черниговский з майстратом своїм разсуждати и кончити міет подлуг слушности. До сел зась вишменованних Петрушина, Свині, Березанки, Киселювки и Хмелници, аби ниhto з полковой старшини и из панов сотников не втрчался и нікого з тамошних посполитих жителей не приймовал до реестру козацкого под сроким каранем, в подводах, если обшая указоватися городова потреба, аби з околжности черниговской з маетностей панов державцов духовних и світских без жадного противенства чинена била ратушу черниговскому помощь, грозно приказуем. А поневаж по разсмотрению пана полковника черниговского сіножати дві: одна Мазапетина, а другая Утвишинская для уставичного наездов ратушних отбувания заховани zostали. Теди и ми, гетман, тие сіножати, аби до ратуша черниговского належали, міти хочем, варуючи того пилно, аби ниhto як з войскових, так и з посполитих людей, в кошеню травы на общую ратушу черниговского потребу не важился чинити жадной перешкоди.

Дан в Ніжині февраля 7 року 1709.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

*ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 42–43.
Копія першої половини XVIII ст.*

№ 3

1710, січня 24 (13). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского гетман Иоанн Скоропадский.

Пану полковникови Войска его царского пресвітлого величества Запорожского черниговскому з старшиною полковою, также державцам духовного и мирского стану, в том полку будучим, и кому толко відати належит, сим нашим

ознаймуем універсалом, иж пан Феодор Лопатенко, войт черниговский, з майстратовими, доносил нам, что во время войск великороссийских переходу и тепер уставичне переезжающих посилщиков, выдачею им кормов и на поевю (?) до такового скарбець міський прийшов оскудіня, же и набор много мусили запозичитися, для чего просили нашего респекту, абисмо з людей уїзду Черниговского побор, почему ухвала станет, избрати позволили. Ми теди, гетман, уваживши слухное пана войта черниговского и майстратових прошение, до того знаючи, же не без расходов било и тепер на переезжающих мусить бити, яко позволяем в уезді Черниговском з людей в маестностях духовного и мирского чина по чому ухвала станет, к вспартю расходам міским побор избрати (не займаючи и иних того ж полку міет, поневаж и в оних не без трудности и расходов міет бити) так жадаем и повагою сего нашего універсалу приказуем, аби хто будет от пана войта черниговского ради избраня побору в уезд Черниговский и в маестности духовного и мирского стану числаний, з людей почему ухвала станет, державци не збороняли, повторе и подесяте жадаем, грозим и приказуем.

Дан в Глухові януаря 13 року 1710.

В подлинном подпис таков:

Звишенованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 43 зв.–43.

Копія першої половини XVIII ст.

№ 4

1710, січня 24 (13). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского гетма Иоанн Скоропадский.

Пану полковникови черниговскому з старшиною полковою и кому тилко відати належит, сим нашим ознаймуем універсалом, иж пан Федор Лопатенко, войт черниговский, з майстратовими, просил нашего позволения, абисмо ку вспартю на уставичние наезди расходам міским з людей, шинком якимколвек в городі Чернигові будучих и приїжджающих, подачу, почему есть обикновение избирати, не зборонили Ми теди, гетман, принявши пана войта черниговского и майстратових прошение, до того респектуючи и на уставичние городу Чернигову от наездов долегливости, на що не меншая в міських розходах діється убель, яко не збороняем от людей, шинком бавячихся, почому установа, черниговских и приездших ку вспартю расходам міским подачу избирати, овшем позволяем. Так жадаем пишно, аби в том пан полковник черниговский и ніхто инший не важился чинити перепони, а шинком жители черниговские горілчанам приезджающие зась якимколвек бавячихся, належной грошевой повинности отдавати не били противними, подесяте приказуем.

Дан в Глухові януаря 13 року 1710.

Тут же докладам и тоє, аби для вибрания покуховной подачи з сторони козацкой и міської били пристави учинені и на якіскаколек міські потреби забранні гроші потребні будуть, за відомом пана полковника оборочатися міют.

В подлинном подпис таков:
Звишенованный гетман рукою власною.
В подлинном універсали печать гетманская».

*ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 42 зв.–43.
Копія першої половини XVIII ст.*

№ 5

1710, липня 13 (2). – Табір під Івангородом. Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Копія.

Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского обоїх сторон Днепра гетман Иоанн Скоропадский

Всім кому бы колвек о том відати надлежало, а особливе старості нашому обмачевському, сим нашим ознаймуем універсалом, иж супліковали до нас Марко Зарудний, Фома, Грыцко Юрченко, Дмитро обмачевский Ковтун, Татариненко, жители бахмацкие, жалостне ускаржаючыся на старосту нашого обмачевского за тоє, что он в гаях их куплених, над рікою Борзною лежачих, и иние (?) за его поводом жители великие чинят шкоды и спустошение, в чом просили нашого себї оборонного листу, за которим бы жадная в гаях их болш им не чинилась шкода. Мы теды, гетман, слушному их прошению давши у себе місце розказалисмо выдати сей наш універсал, через которий пилно міти хочем и рейментарско грозно приказуем, абы так помененный наш староста обмачевский, яко и никто инший, не сміл и не важился жадной найменшой в гаях их вишей вираженних чинити впредь шкоды и спустошена, повагою сего ж нашого універсала повторе пилно варуем.

Дан в табуре под Ивангородом июля 2 року 1710.
На копії:
Звышенованный гетман рукою власною».

*ІР НБУВ, ф. I, № 55163.
Тогочасна копія. Наприкінці документа намальоване коло,
всередині якого написано: «Місто печати рейментарской»,
а нижче запис: «Войсковий канцелярист Федор Яценко».*

№ 6

1714. – Глухів. – Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Копія.

Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского гетман Иван Скоропадский

Ознаймуем сим нашим універсалом кожному, кому колвек о том відати належит, а меновите дозорцам мнстра Новгородского в селі Спаском найдуючимся,

иж громада кириевкая презентовала нам антесесора нашого універсал потвержателный на коло млиновое на греблі в том же селі будучой найдуючоеся, яке покойный Евсей Мороз, жител кириевский, же (...) * лекговал на церков тамошную, виданный, на шо просили и нашого (...) * потвержение. Теды мы, гетман, узнавшы их слушное в том прошение, велілисмо з канцеляриі войскової наш універсал выдаты, которого повагою пилно варуем и сурово приказуем, абы нікто не сміл и не важился, а особливе з дозорцев мнстра Новгородского, жадною мірою млинового кола интересоватися и брат з оного приходи кроме тамошних жителей, которые не на себе, але на церков божественную туоу с помянутого кола млинового приходи употребляты. В чом абы ж найменшой не дерзал чинити перешкоды, повторе упоминаем и приказуем.

Дан в Глухові дня ___ року 1714.

У подлином подписано тако:

Звышменованный гетман рукою власною».

ІР НБУВ, ф. 1, № 55163. Тогочасна копія.

Наприкінці документа запис копіїста: «Місто печати войскової».

№ 7

1715, лютого 2 (січня 22). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Войск Запорожских обох сторон Дніпра гетман Иоанн Скоропадский.

Пресвітліишого и державніишого великого государя его царского величества Войска Запорожского гетман Иоанн Скоропадский.

Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского пану полковнику-ві черниговскому, пп. старшинам полковим, пп. сотникам седневскому [сос]ницкому з урядами їх тамошними, всему старшому и меншому того полку товариству и посполству и каждому, кому колвек відати о том належит, сим нашим ознаймуем універсалом, иж пн Григорий Фридрикевич, канцеляриста наш войсковий, презентовал нам антесесора нашого и наши два універсали, покойной матці его данние, один на селця здавна владіемие, имено на Смяч, Конотоп и Хриповку и на футорі, в них будучие, з пущею, з гаями, лісами, полями пахатними и сінокісними, також и на част войсковую розмірових приходов з покабанщиною в млинку тамошним Хриповском данную, другий з купчими записами на власние купление крунта посполитим правом и сукцессиею ему в наслідие ко владінию доставшиися, имено на два млини з одбыранем оних войскової мірочки, один на реці Смячи под селом Смячю о чотирох колах, а другий на реці Рудці вижеі села Смячи о трох колах стоячие, на футорець, прозиваемий Глибовский, з гаем и сіножатми, куплею набытие, на двори свої в самом місті Седневі: один в замку, другий под замком, где сам мешкает на подолі построение, а особно на футорі, там же в Седневі найдуючиися, и на все тое просил нашого гетманского потдвержения и себі протекціи и оборони. Мы прето, гетман, респектуючи на осиротілий дом покойной Криштофоровой, а знаючи его, пна Фридрикевича, позосталого оно потомка до услуг войскових годного, якие и тепер в канцеляриі нашей войскової отправует, до которих и впрעד заохочуючи, яко взялисмо оного в особливаю нашу рейментарскую

протекцію и оборону, так и вишпомянутий маєтності зо всіми до них приналежними угодиями з футорами, пушею, гаями, лісами, полями пахатними и сінокошними из мірочною військовою покабанщиною и поколювищиною там же в млинку Хриповском будучою, а особливе млини на річках Смячи и Рудці стоячие з частми оних війсковими, футорець прозиваемий Глибовский з гаєм, сіножатми, двори и футори в самом городі Седневі и з городом найдуючієся и иншіє власніє куплею набытіє кгрунта сым ствержаєм нашим універсалом позволяючи ему з них всякіє отбыват користи и приходи. Зачим абы ніхто з старшини и черні війскових и посполитих людей в спокойном владінію преречоних селец в одбыраню з млинов всяких розміровихи військової части приходов и свободном купленних кгрунтов держаню жадной найменшой ему, пну Фридрикевичу, не сміл и не важил инит трудности и препятія. Если бы зас яковая трафилася кому з ним справа или завод, теди повинен будет на него до суду військового енерального, жадного не потягаючи, до полкового заносит аппеляцію и тут у нас искат себі управу. Войти теж помянутих маєтностей з посполитими людми кромі козаков, якіє при своїх волностях должни зостават, повинни всякіє ему ж, пну Фридрикевичу, яко державці своєму отдавати послушенство, міти хочем и рейментарско приказуем.

Дан в Глухові з канцелярії військової 1715 январ[ия] 22».

ІР НБУВ, ф. І, № 56275.

Оригінал, завірений особистим підписом і печаткою.

№ 8

1719, січня 24 (13). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его црского пресвітлого величества Войска Запорожского обоіх сторон Днепра гетман Иоанн Скоропадский.

Ознаймуем сим нашим універсалом каждому кому о том відати надлежатимет, особливе пп. державцом, в сотні Борзенской села свои міючим, духовним и свіцким, и войтом их, а именно плисецкому, ядутинскому, ховминскому, праховскому, адамовскому, кунашовскому и красноставскому, иж супліковал до на Денис Вискварка, войт борзенский, со всім посполством, прекладаючи, что любо пред тим по указу нашему пан Олександр Чуйкевич, товариш війсковий, определіл бил до ратуши их борзенской для помощи в случаючихся навалних оказиях и вистатчень подвод села тие Плиски, Ядути, Ховмин, Прачи, Адамовку, Кунашовку и Красний Став, однак державци оних сел, уничтожаючи тое определение, жадного людем своим до города не велеть чинити и под час великой навалности помоществование, в чом он, войт борзенский, з посполитими людми, не меншую узнаючи тяжесть и делегливость малолюдствия ради, просили нас о помилованіи и респект. Прето ми и сами відаючи, что тот город, на головном тракті будучи, от уставичних наїздов и переїздов великороссийских и малороссийских людей великую трудност и делегливост поносит, жадаєм и пилно упоминаем, абы помянутіє державских сел войти, когда потреба укажет пятдесят или шістдесят или болш до сот ся из лишком подвод до города вистатчити безотволочно число належное оних виправляти, а по килко власне в том же (?) они ж, войти, за старшиною міют подлук

припорці число в кождом селі тяглих людей певное учинити постановление, тут же чрез сей наш універсал и людей посполитих в городі и Красиловці (*очевидно слід мати на увазі Красилівку – Ю. М.*) з под протекції розних персон панам Чуйкевичам до ратуши одобраних, яких тепер державци городовие и кросиловские (?) знову под протекцію свою побравши, от всяких городових повинностей заступают до города приворочати, якої волі нашої тут, в універсалі, виражений, аби нхто з п. п. державцов духовних и свіцких не міл противитися под утраченем маестности приказуем.

Дан в Глухові генваря 13 1719.
В копії пишется тако:
Звишменованный гетман рукою власною».

*IP НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 43–43 зв.
Копія другої половини XVIII ст.*

№ 9

1719, січня 28 (лютого 8). – Ніжин.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Пресвітлішого и державнішого великого государя нашого его царского величества Войска Запорожского гетман Иоанн Скоропадский.

Пану полковникови Войска его царского пресвітлого величества Запорожского черниговскому, старшині полковой, сотником, атамані городової и курінної зо всім старшим и меншим того полку товариством и каждому, кому колвек відати о том належатимет, ознаймуем, иж пан Федор Лопата, войт черниговский, зо всім майстратом суппліковал до нас, просячи, аби ми наданние села на вспоможение розних росходов ратуша черниговского ствердили, именно село Петрушин зо всіми до оногo належними угодиями, в сотні Роїской положение свое иміючое, села Свинь, Березанку и Киселювку на уряд войтовский належние, село Хмелницу бурмистром тамошним в отбуванню уставичних наездов, в ратушу порадкуючим перевоз на реці Десні з озерами и з сінними покосами, млин на реці Білоусі, прозиваемий Погоріловский, ваговое в самом городі Чернигові помір и торговое з приезжаючих всяких гандлюючих людей отбирати ку вспартю и ку вспоможеню уставичних ратушних росходов, на якие села перевоз и млин з озерами и з сінними покосами презентовал он, пан войт черниговский, височеповажние монаршии его царского величества потвержателние грамоти и антecessоров наших бивших гетманов універсали. За чим ми, гетман, по милости монаршой всемилостивішого нашого царя и государя его царского величества міючие зуполную моц и власть всякие в Малой Россіі устроевати порядки, ствержаем сим універсалом нашим всі тие добра, як села в околнности черниговской положение свое міючие, так млин, перевоз з озерами и з сінними покосами, позволяючи як от посполитих в тих селах мешкаючих людей належитое отбирати послушенство и повинность пану войтови чернигові (!), именно з села Петрушин до ратуша черниговского належного, з млина Погоріловского всі розміровие пожитки, з перевоза на реці Десні будучого, з помірнoгo, вагoвoгo и торговoгo користи и прибилі не ку приватной якої потребі, леч ку общой до ратушних экспенсов на отбувание розних росходов нале-

жачой, так зособна от людей посполитих в селах, в Свині, Березанці и Киселювці мешкаючих, на уряд войтовский належных ку вспартию господарства его, пана войта черниговского, отбирати повинности, а з села Хмелниці паном бурмистром подлуг прежнего поведения з посполитих людей иміти всякое удоволствование, да внов надаем село Суличовку, в околности черниговской положене свое иміючое, до ратуша черниговского для отбувания тамошних уставичных расходов и подвод до далшой ласки нашой. Прето міти хочем и рейментарско сим нашим приказуем універсалом, аби всі посполитие в мененних селах люде живучие (опроч козаков, которих волость міет ненарушне бити захована) ему, пану войтови черниговскому, бурмистрам и всему тамошнему майстратови без жадного упору отдавали послушенство и повинность, в яком помененних сел владніи и в отбиранию всяких пожитков з млина Погорілого, з перевозу на реці Десні будучого, з озер и з сінокосов, аби ніхто з старшини и черні полковой пану войту черниговскому, бурмистром, райцом и всему тамошнему майстратові не важился чинити трудности, кривди и перешкоди, пилно варуем, докладяючи и тое, аби в дворах посполитих людей в селі Петрушині мешкаючие підсусідки, без жадного противенства отдавали до ратуша черниговского послушенство, в чом аби волі нашей, в сем універсалі вираженной, досить чинилося и повторе грозно приказуем.

Дан в Ніжині януария 28 року 1719.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 42–43.

Копія першої половини XVIII ст.

№ 10

1719, березня 25 (14). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского обоіх сторон Днепра гетман Иоанн Скоропадский.

Пану полковникові черниговскому з старшиною его полковою и всім кому колвек о том відати надлежатимет, сим нашим ознаймуем універсалом, иж обявлял нам пан Федор Лопата, войт черниговский, з панамі панамі майстратовими тамошними універсал наш, виданный им на отбирание до ратуша половини покуховного приходу от шинков там, в их городі стягаючогося, прекладаючи, же по тому нашему універсалу не вся им належитая тоей покуховной повинности доходит дача. А донесли на своей супплици, же немалую ратуша тамошнего во всем иміют скудость. Чего ради просили нас даби для отбирания того покуховного приходу половинной части (которая аби завше в цілости их доходила) постановити им от себе шафара, як и в прочіих полкових городах везді такое есть определіение. Теди ми, не отрікаючи помянутого пана войта слушность прошенію, а маючи особливий наш на ратуш их взгляд, же згола затягненних на оную долгов не маот чим улпачовати, позволяем им от себе учредити шафара, которий сполне з определіенним од стороны козацкой шафаром повинен будет тие всі гроши за покуховное належные там,

в Чернигові, збираючи, половину оних до ратуша отдавати. В яком отбираню тих покуховних грошей на міські общин росходи, аби ні од кого жадная ему, пану войту, з майстром не діялася перепона, повагою сего нашего універсалу приказуем, толко тое докладаем, иж бы пан полковник черниговский з старшиною его полковою в кождорочное время велі з помянутих майстратових о росходах и приходах міських збирати калкуляцію.

Дан в Глухові марта 15 д. року 1719.

В подлинном подпис таков:

Звишенованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

*IP НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 45–45 зв.
Копія першої половини XVIII ст.*

№ 11

1719, березня 26 (15). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войска Запорозского обоіх сторон Днепра гетман Иоанн Скоропадский.

Всім комуколлеком то м видати надлежатимет, особливо пану полковникові черниговскому з его старшиною полковою ознаймуем сим нашим універсалом, иж презентовал нам премошнійшую монаршую царского пресвітлого величества грамоту пан Феодор Лопата, войт черниговский, з всіми тамошніми панами панами майстратовими на знесене там в городі з их землі ратушной козацких лавок, жеби оних не било. Которих в тот час перед сим по тому монаршому указу они не занимали, але во время прошлолітнего на увесь город Чернигов Божиім попущением ставшогося пожару, тие комори згоріли Чего ради он, пан войт, з майстратовими просили тепер такового нашего універсалу, жеби запретить козакам на помянутих ратушних містцах комор строїти. Прето ми, гетман, его, пана войта, слушному внявши прошено, а барзій послідуючи преречною царского пресвітлого величества грамоті, яко веліли сей наш видати універсал, так повагою оного варуем и приказуем, аби войсковие особи там, в Чернигові, на вижей менованных містцах ратушних, где свої міли комори, внов оних не важилися строїти, але тая земля як міская, повинна при ратушном владініні найдоватися, барзій для пространства годового, которий велми есть отвсюду стіснен.

Дан в Глухові з канцелярії нашої войскової марта 15 року 1719.

В подлинном подпис таков:

Звишенованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

*IP НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 45–45 зв.
Тогочасна копія.*

№ 12

1719, травня 16 (5). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войск Запорожских обоіх сторон Дніпра гетман Иоанн Скоропадский.

Ознаймуем сим нашим універсалом пану полковникові черниговському з старшиною его полковою и всім духовного и свіцкогo стану черниговским же обивателем, також кому би колвек о том відати надлежало, иж пан войт черниговский з майстратом тамошним неединократне доносил нам, что нікоторі з старшини полковой, сотников и прочіих войскового чину особ, многих людей в городі и поза містом мешкаючих, взявши под свою оборону, приватніи толко оними справуют роботизни, а од публічних тяжестей заступаючи, жадной ратушеви черниговському и міщанам тамошним, так в сусентації драгун, яко и в инних общенародних налогах, не велят свідчити помощи. В чом помянутий майстрат черниговский и люде, сполне з ним всякие налагаемие двигаючіи повинности, крайную узнаючи нужду, списавши реестр сколко под ним тих протекциялних, од общой тяжести ухиялючихся знайдуется, нам презентовали и стужателно просили, даби и тие, под обороною застаючие, належитую до ратуша отбували повинность и обществу якее возможно чинили помоществование. Прето ми, гетман, прошению их, иле слушному, не одмовивши, а запобігаючи, чтоб чрез то они, міщане, до остатнего не пришли знищеня, выдаем сей наш універсал. Которого силою пилно варуем и приказуем, аби впредь особи духовніи и свіцкие, особливе превелебніи отцеве архимандрити елецкие и святотроицкие иллінские черниговскіи, також законники катедри тамошней и нікто отнюдь такихих людей, которіи помощь ратушеви чинити должни, протекцією своею не окривали, а барзій од общенародних необходимых в кормленію драгун и протчіих тож найдуючихся обороною, заровно з ратушними посполитие отбували налоги. Що аби не иначей било содержано, рейментарско упоминаем и міти хочем.

Дан в Глухові мая 5 д. року 1719.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 45 зв. – 46.

Копія першої половини XVIII ст.

№ 13

1719, травня 16 (5). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Великого государя нашего его царского пресвітлого величества Войска Запорожского обоіх сторон Днепра гетман Иоанн Скоропадский.

Пану полковникові черниговському з панамі панамі старшиною его полковою, панам панам сотникам з атаманиєю и товариством, войтам з людми посполитими, особливе панам панам державцам духовним и свіцким в сотнях уезду

Черниговского маетности свої міючим, и всім кому би колвек о том відати надлежало, сим нашим універсалом ознаймуем: поневаж міщане черниговские для частих чрез город их переездов особ великороссийских и малороссийских немалуу в вистатчаню подвод узнают тяжесть, для якої многиї уже люде тамошнии крайний в конях понесли убиток, а к тому знаючи, что в инних полковых городах, жеби латвійше указние подводи били вистатчани, з околичних сіл переміною певное число коней держится, просили нас о таковой респект, ижбисмо тоей ради общенародной нужди росказали и их городови полковому з шести уезду Черниговского сотень чинити подводами вспоможене. Теди ми, зваживши и сами, что одним им, міщанам черниговским, з между яких нікоторіи пришлого году чрез огненный пожар весма разорилися, трудно своїми толко конями для уставичних ездаков видолати и в частом що час подвод выдаванно управитися, а хотячи цілоств иле под сее трудное время оних заховати, велілісмо сей наш з канцелярії войскової видати універсал. Чрез которий полцаем пану полковнику черниговскому, аби таковой полкового своего города міщанам для помощи в подводах учинил порядок, ижби з шести сотень там, в уезді Черниговском будучих, певное число коней переміною вистатчано туда, до Чернигова. О якої волі и указу нашолм відаючи панове панове державці духовнии и свіцкие, в помянутих уезду Черниговского сотнях маетности міючіи, аби всяк з них подлуг определения, которое пан полковник черниговский, пропорционалне миркуючись сколко в яком селі людей конних найдуется, учинити міет неотмовне так под час валних, яко и поточних наездов коні в подводи вистатчали и в назначеное перемінами время, пилно мити хочем и рейментарско приказуем.

Дан в Глухові мая 5 року 1719.
В подлинном подпис таков:
Звишменованный гетман рукою власною.
В подлинном універсалі печать гетманская».

*ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 46 зв.–47.
Копія першої половини XVIII ст.*

№ 14
1719, травня 26(15). – Глухів.
Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

Великого гсдря ншого его царского пресвітлого величества Войск Запорожских гетман Иоанн Скоропадский.

Всім кому би колвек о том відати надлежало, а особливе пану пану сотниково конотопскому з урядом, также дозорці нашому млинов, в сотні тамошней обритаючихся, сим універсалом нашим ознаймуем, иж Никифор Савуйско, козак сотні Конотопской, купивши гребелку у Лукяна Баклана, козака конотопского, и в удовствующей гспжи протопопі Мигалевской, в сполним их владінії под самим містом Конотопом будучую, прозиваемую Лугинина гать, а оправуючи оную власним своїм коштом и старанем, просил нас потвердити на тую куплю подлуг урадового купчого запису и нам от его же презентовал універсал з прилогом и того в нем докладу, аби з стоячих на той гребелці двох млинков вешняков, по одному тилко

колу в собі міючому, части войскової розмірових приходов, когда би оние под час молотя міли бити, не брано. Теди ми, гетман, відавши з розиску по указу ншом чиненого, же и прежде з преречоних млинков часть войсковая не биралася, для того что тую гребельку завше господарі, ею владіющие, гачовали, як више помянутий Савуйско оню сам своім коштом и працею гатит. З тих мір прошенію его не отмовляючи и як сим універсалом ншим ствержаем ему, Савуйску, помянутую купленую з млинками гребельку в всегдашное свободное заживание и оние од войскової части по прежнему увольняем, так аби ніхто и пн. сотник конотопский з урядом, а особливе дозорца нш млинов, в сотні тамошней будучих, жадного (...)»* ку тому Никифору Савуйску в спокойном той гребелки з млинками вешняками владіній в бранію з них розмірових пожитков не чинили перешкоди и трудности рейментарско приказуем.

Дан в Глухові мая 15 року 1719.
Звиш менованный гетман рукою власною».

ІР НБУВ, ф. І, № 55004.

Точасна копія. Наприкінці документа намальоване коло, всередині якого написано: «Місто печати національної», а також записи: «Читал сотенний писар варвинский (...)» Білоцерковский, «Таковий подлений універсал к себе обратил п (...)» и росписался значковий товариши Кондрат Езучевский».

№ 15

1719, серпня 4 (липня 24). – Прилуки. Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войск Запорожских обоіх сторон Днепра гетман Иоан Скоропадский.

Паном полковникам Войска его ж царского пресвітлого величества Запорожского ніжинскому, старшині полковой, и кождому, кому бы колвек о том відати надлежало, сим нашим ознаймуем універсалом, иж превелебный в Бгу господин отец Иов Мартинович, игумен монастыра Густинского прилуцкого, презентовал нам антecessора нашего бывшего гетмана на хутор Переводский у Семена Касяненка, жителя переводского, куплений зо всіми до него належитостями, а именно з сіножатми, гаем и иними угодіями в купчой од его, Касяненка, им данной, обширне вираженними, якие там (...)»* знайдуються ограничением от селища Покровскую (?) Рудку, а од Рудки долиною по могилки, а ниже хутора к Туровці селцу по четвертую (?) Рудку сіножать, поле, а за перевозом на другом боці річки сіножать, од Рудки до Рудки берегом понад перевозом к горбom напротив хутора и далей положением зостаем універсал, на который просил и нашего собі потвержательного універсалу. Мы теды, гетман, его, превелебного отца игумена, з братією такому прошенію, а иле слушному не отмовившы яко ствержаем сим нашим універсалом тот вишпомянутий Переводни хутор прозиваемый, ему, отцу игумену, и по нем міючим быти сукцессорам, з братією зо всіми до того хутора приналежностями подаем ограничением, в купчой вираженной, вічними впредь часи спокійне владіти и вшелякие на употребление святой обители з него пожиткы міты и отбираты так, абы жаден з старшини и черни войсковая и вшелякой кондиції людей, а

особливе з тамошних переводских обывателей и околичных жителей в спокойном того хутора заживанню ему, превелебному отцу игумену монастыря Густинского, з братиею жадной и найменшой не важился задавати трудности и ніякой не чинити перешкоды, повагою сего ж універсалу нашого варуем и пилно приказуем. Докладаем од (...)»*и тое, жебы одних густинских законников тими помененного хутора кгрунтами прилеглими до них людским околичним грунтам жадная не чинилась шкода варуем.

Дан в Прилуці июля 24 року 171__.

В подленном тако:

Звишменованный гетман рукою власною.

С подлінном свідітствовал бунчуковий товариш Петр Горленко.

Обозний полковий Яков Огронович.

Писар полковий Иван Шнурчевский».

IP НБУВ, ф. 1, № 55004, арк. 7.

Копія третьої чверті XVIII ст. Внизу документа намальовано коло, всередині якого написано «Місто печати».

№ 16

1721, квітня 9 (березня 29). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войск Запорожских гетман Иоанн Скоропадский.

Всім кому би колвек о том відати надлежало, а особливе пану пану Василю Томарі, судії полковому и наказному на сей час полковникові черниговскому, Ивану Силічу, атаманові городовому черниговскому ж, и Мойсію Дмитровичу, товаришеві войсковому, сим нашим одкритим листом чиним відомо, иж пан Федор Лопата, войт черниговский, з майстратом доносил нам, что любо прошлого году видан наш універсал о нестроении там войскового чина людьми комор, между которими міскими не на купленої, леч на самоволне занятой землі, прежде пожара тамошнего бивших з тоей причини, же, когда ратушнее місце по розміру инженіра одойшло на замок, то на устроение ратуши мусіли панове майстратовые заняти коморние, многие дорогою ценою розними мішанами покупление містца, которих в заміну шкодуючим дати всеконечная указует потреба тие містца, на яких войскового чину персони без куплі самоизволне постановили били собі комори. Однак тое наше, в первом універсали вираженное повеление, не всі до skutечного привели собития, ибо нікоторие, барзій пан пан Томара, судия полковий, Силіч, атаман и Мойсій Дмитрович занятих своїм хотением на комори містц не хотят уступити. Зачим повторе рейментарско упоминаем и пилно приказуем аби помянутие пан пан Томара, судия полковий, Силіч, атаман городовий, и Мойсій Дмитрович болш ослушанием своїм указові нашему не противляючися, всеконечно тих комор міских, самоволне без куплі собою не од тепер позаниманных земель, до ратуши мішанам уступили. А если б и сие наше предложение не прийшло до дійствителного исполнення и неотмінно похотіли би там пан пан судия полковий, также атаман Силіч и Мойсій Дмитрович комори свої строїти, то вперед за аппе-

ляцією предречонних панов майстратових черниговских роскажем тие оних особ комори рукговати и містца очистивши, все ціле до ратуша тамошнего привернути.

Дан з Глухова марта 29 1721.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

*ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 48 зв.–49.
Копія першої половини XVIII ст.*

№ 17

1721, квітня 9 (березня 29). – Глухів.

Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войск Запорожских гетман Иоанн Скоропадский.

Вам паном сотником и протчіим урядникам в околичних черниговских сотнях обрїтающихся, а особливе панам панам державцам духовним и свїцким, в тих же сотнях маетности свої міучим, и кому би колвек о том відати надлежало, ознаймуем: любо перед сим по прошенію пана войта черниговского з майстром видалисмо наш універсал, чтобы з сотень, в околичности черниговской будучих, подвод с потребу вистатчивши, вислали оние по деревню на строение ратуши тамошней потребную. Однак поневаж за своїм в Глухов теперейшим приездом мененний пан войт од всего майстрату донесл нам в суплїці, же державці указові нашому спротивившися, не похотїли з своїх маетностей под тую деревню подвод видати, якую купуючи прошлого літа, немало ратушного витратили кошту, чего ради подтвєрдителного нашего до оних просил указу. Теди ми, слушному его, пана войта черниговского, прошенію давши у себе місце, а ганячи помянутих державцов такое первому указові нашему ослушание, засилаем повторе сей наш одкритий лист и пилно приказуем, аби так панове сотники предречоних околичних черниговских сотень и протчие оних урядники, яко и державці, в тих же сотнях селами владїючие, духовние и свїцкие, без противности опредїленное число деревнї подлуг пропорціі людей подводами маетностей своїх на строение ратушное весною як тилко просхнет дорога, все конечно привезли. Ежели би и по сему указові нашому мїли еще яковую од себе являти противность, то таких ослушников до виправи для привезена на ратуш деревнї подвод и грабежем принудити урядникам сотенним позволяем.

Дан з Глухова марта 29 року 1721.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

*ІР НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 49 зв.–50.
Копія першої половини XVIII ст.*

№ 18

1721, квітня 9 (березня 29). – Глухів.
Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войск Запорожских гетман Иоанн Скоропадский.

Ознаймуем сим універсалом нашим пану полковникові черниговскому, з старшиною полковою, сотникам и всім кому би колвек о том відати надлежало, иж респектуючи ми на скудость ратуша черниговского и на ежечасние оной росходи, опреділяем для вспоможения тоей в селі ратушном Петрушині от людей козаків и посполитих, горілкою своєю шинкуючих, покуховную повинность отбирати. В яком отбиранию аби ніхто з старшини полку Черниговского, а особливе шафарі тим покуховним збором з майстратом жадной не чинили перешкоди и трудности и болш би уже до той прибели в селі Петрушині на ратуш опреділеної, од сего времени не интересовалися рейментарско приказуем.

Дан з Глухова марта 29 1721 року.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

IP НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 49–49 зв.

Копія першої половини XVIII ст.

№ 19

1721, квітня 9 (березня 29). – Глухів.
Універсал гетьмана Івана Скоропадського.

«Его царского пресвітлого величества Войск Запорожских обоіх сторон Дніпра гетман Иоанн Скоропадский.

Ознаймуем сим універсалом нашим пану полковникові черниговскому з старшиною и всім старшим и меншим войскового и посполитого чина людем и кожному кому би колвек о том відати надлежало, поневаж пан Федор Лопата, войт черниговский, доносил нам з майстратом, что многие их міские люде достатніе и ремісники под протекцію розних панов удавшись, а иншие и совсім свою осідлость спровавши, живутъ свободно и жадних общенародних міских долегливостей (хочай би и могли оние двигати) не дознають, чрез що осталние міщане черниговские приключаются налоги отбуваючи, до не меншого пришли и приходять оскудения. Чего ради просил нашего респекту и призрнія такового, аби тие протекцианти в вистатченю хочай грошей на оплачене четвертей по указу царского пресвітлого величества, в Смоленску поставленных, были помощеними. Прето ми тое его, пана войта черниговского, прошение принявши, а зваживши, же тое за четверти муки грошей видане естъ монарший его царского величества интерес, от котрого ніхто волен бити не повинен, выдаем сей наш універсал, чрез которий пилно міти хочем и рейментарско приказуем, аби всякие протекцианти под монастирами и под розними свіцких людем панамі в городі Чернигові и поза городом мешкаючи ремесники и протчие маючиеся люде в вистатченю за помянутіе чет-

верти грошей подлуг мірного определения пана войта черниговского з майстратом были тамошним міщанам, яко и сами суть міские посполитие люде, помощными неотреченно. Од чого державци духовние и свіцкие жадною мірою заступати тих своїх протекциантов (поколя вперед инакшое о оних учинит определение куда належаимет) не повинни.

Дан з Глухова марта 29 року 1721.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

В подлинном універсалі печать гетманская».

IP НБУВ, ф. VIII, № 2332, арк. 48 зв.–49.

Копія першої половини XVIII ст.

ДОДАТКИ:

№ 1

1713, липня 17 (6). – Глухів.

Лист Анастасії Маркевич-Скоронадської до сина і дочки.

«Мні велце кохание діти, пне сыну и пне цорко.

Перед сим уже с килка недел по указу ншом Ліневич с Подолова до Мутина ехавши, все господарство тамошное реестровне вручив в дозор Ивану Сокуленку на том добре знаючомуся, яким и тепер оним завідует. А що писалисте до нас сего листоподавцу на тое дозорство посилаючи, то оний, знаючи себе до того бити неспособним и сам от того перед нами вымовлявся. Которого знову до вас з сим листом ншим отсилаючи, люб сему, люб кому иному тое дозорство вручити по волі вашой даемо, в якео мы интересоватися уже не будем. При том вам молитви и благословение нше материнское засилаючи, их же о сохранение Гсду Бгу поручаем.

З Глухова июля 6 д. 1713 року.

Вам всего добра щиро желаючая матка Анастасия Марковна Иванова Скоронадская Войск Запорожских гетманова».

IP НБУВ, ф. I, № 56272.

Оригінал.

№ 2

1715, квітня 19 (8). – Глухів.

Універсал генерального писаря Семена Савича.

«Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского писар енералний Семен Савич.

Их млстем пном старшинам вишняго и нижняго чину в полку Прилуцком обрїтаючимся и всім, кому бы колвек о том відати надлежало, сим моїм ознаямую писанем, иж свойствений и курїнчик мой пн. Никифор Савуїско, міючи в сотні

Красноколядинской под селом Талалаевкою куплений свой хутор з млином, там построеним, для управления и моїх нікотрих, в будучом там же поблизу маестности моей селі Ведмежом приключаящихся діл, перейшол з Конотопу до оногo на мешкане. Зачим, аби ему, пну Никифору Савойсковы, яко моему свойственному, в спокойном в помянутом хуторі житиї ні од кого [з ко]заков, панов старшини и черні полку Прилуцкогo, жадной не било трудности и ні до яких войскових и посполитих повинностей не притягано прошу, обіцуючи тому(?) учинкови всякою моею отвдчати приязнию, ибо он, пн. Савуйско, повинен будет за в те (?) при мні в курені войсковую, когда позовет слу[жи]ти (?), отпраовати службу.

Апр[іля] 8 д. року 1715.

Више именованный писар войсковий енералний рукою.

С подліногo читал полковий канцелярист Иван Салогуб.

Тажо с подліногo к себі принял и в приєми оногo росписался значковий товариш Кондрат Езучевский).

IP НБУВ, ф. 1, № 55003.

Тогочасна копія. Наприкінці документа намальовано коло, всередині якого написано: «Місто печаты».

p. Yuri Mytsyk

Universals of hetman Ivan Skoropadsky (on the materials of the Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine)

During the preparation to publication of the “Hetman Sivershchyna” two volume edition, in the Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine unknown universals of hetman Skoropadsky were discovered. Of those, 19 texts are offered for publication. All the universals concern the Sivershchyna and predominantly Chernihiv. These are, in particular, the universals, which provided different benefits to the citizens of Chernihiv, who were in charge of caring about the Chernihiv regiment; a universal, by which a hetman took under his protection the Cossacks against the graft of Obmachiv village chief, who provided a hetman’s court with everything necessary; a universal certifying the properties of hetman Mazepa’s stepson Hryhorii Frydkevych and confirming the purchase by the Frydkevych family of small villages, grinding mills and lands; a universal about tax remissions for two grinding mills bought by a Cossack of the Konotop sotnia Nykyfor Savuiskyi, and some other documents.

Key words: hetman, universals, Ivan Skoropadsky, Sivershchyna, Chernihiv.

o. Юрий Мыцык

Универсалы гетмана Ивана Скоропадского (по материалам Института рукописи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского)

В процессе подготовки к печати двухтомника «Сіверщина гетьманська» в Институте рукописи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского были выявлены неизвестные универсалы гетмана Скоропадского, тексты 19-ти из которых предложены к публикации. Все универсалы касаются Сиверщины, прежде всего Чернигова. Это, в частности, универсалы, которыми предоставлялись

различные льготы мещанам Чернигова, которые должны были заботиться о Черниговском полке; универсал, которым гетман принимал под собственную защиту козаков от лихоимства обмачевского старосты, обеспечивавшего гетманский двор всем необходимым; еще одним универсалом подтверждаются маестности пасынка гетмана Мазепы Григория Фридрикевича и утверждаются купленные Фридрикевичами хутора, мельницы, земли; универсал об освобождении от налогов двух мельниц, приобретенных козаком Конотопской сотни Никифором Савуйско вместе с Лугининой плотиной, и некоторые другие документы.

Ключевые слова: гетман, универсалы, Иван Скоропадский, Сиверщина, Чернигов.